

BEFOLKNINGSFLYTNINGER I GRØNLAND

Af landshøvding *P. H. Lundsteen*

I. Erhvervshistoriske forudsætninger

Mange og forskelligartede opgaver venter idag på deres løsning i Grønland. En af de vanskeligste står i forbindelse med, at befolkningen i Vestgrønland – ca. 20.000 mennesker – lever spredt over en kyststrækning på ca. 2.000 km., fordelt på ca. 150 beboede pladser.

Baggrunden for den spredte bebyggelse i Grønland er befolkningens klassiske hovederhverv: sælfangst eller overhovedet jagten på søpattedyr. Sålænge grønlandske farvande indtil lidt ind i dette århundrede var rige på sæler, skaffede sælen grønlanderne direkte det meste af det, han behøvede for at opretholde sin eksistens. Hvad han ellers havde brug for, kunne han købe for de penge, han fik ved at sælge (indhandle) overskud af sælskind og tran til Den kgl. grønlandske Handel. Jagten på sæler – på den måde, den almindeligvis drives i Grønland, fra kajak – forudsætter imidlertid, eller forudsatte, at befolkningen bor nogenlunde spredt, bl. a. fordi jægerens aktionsradius er forholdsvis lille. Han må derfor bo nær de steder, hvor sælerne hyppigst færdes. Den spredte bebyggelse var således en nødvendighed for det gamle, grønlandske erhverv, og den blev til en vis grad opretholdt og støttet efter torskefiskeriets indførelse, for at fangeren såvidt muligt på stedet kunne få mulighed for oplæring til fiskerierhvervet.

Samtidig med, at sælerne er reduceret i tal ved den vestgrønlandske kyst, er befolkningen langs det meste af kysten i stadig højere grad blevet henvist til at gå over til fiskerierhvervet, særlig torskefiskeriet, idet torsken med det mildere klima, der fra århundredets begyndelse er blevet fremherskende ved den grønlandske kyst, søger længere mod nord. Den grønlandske befolknings overgang fra sælfangsterhvervet til fiskerierhvervet må derfor støttes på alle måder, og dette er da også sket i betydeligt omfang, dels ved videnskabeligt underbyggede undersøgelser over torskens vandringer og forekomst, dels ved støtte til anskaffelse af motorbåde, ved opførelse af fiskehuse og visse steder ved anlæg af fabrikker til industriel behandling af fisken.

Når bortses fra norddistrikterne, har allerede denne nødvendige overgang fra sælfangst til fiskeri som hovederhverv i Vestgrønland gjort det nærliggende, at en koncentring af befolkningen på færre, større bosteder søges gennemført; men også andre faktorer støtter tanken om en befolkningsammenflytning, nemlig stort set den praktiske

muliggørelse af den sociale, sundhedsmæssige og kulturelle opbygning, som nyordningen i Grønland har til mål.

I det følgende vil behovet for en sådan samling af befolkningen på færre, større pladser nærmere blive belyst og derefter de problemer, der er forbundet med gennemførelsen.

II. Flytningsbehovet

Et moderne fiskerierhverv, der er og må være baseret på eksportfortjeneste, må, for at kunne klare sig, sørge for at få de mindst mulige omkostninger i de forskellige led af produktionen.

Ser man nu først på indhandlingsstederne, altså de pladser, hvor fiskerne kan sælge deres fangst, er det klart, at det er en økonomisk fordel, at der findes forholdsvis få større indhandlingssteder i stedet for mange og små. Generalomkostningerne ved sådanne større indhandlingssteders drift er forholdsvis langt mindre, og man kan her – på basis af en større produktion – overkomme en større indsats af moderne maskineri og bedre anløbssteder og fiskehuse, for ikke at tale om, at en kvalitets- og sundhedsmæssig kontrol med fisken er yderst vanskelig og bekostelig, hvis den skal foretages på alt for mange små pladser. Og en sådan kontrol er nødvendig, når der er tale om eksportproduktion. For Den kgl. grønlandske Handel (og dernæst for fiskeren selv) betyder en nedsættelse af antallet af indhandlingssteder samtidig en betydelig forenkling og besparelse ved gennemførelsen af transporten af fisken fra Grønland til eksportlandene. Fortjenesten ved en sådan rationelt anlagt ordning går efter de nye regler i fiskerens lomme.

Hvis befolkningen og indhandlingsstederne koncentrerer på forholdsvis få, større pladser, vil til gengæld fiskerne gennemsnitlig få længere vej fra fiskepladserne til indhandlingsstederne. Imidlertid er det almindeligt antaget, at tendensen for fiskernes vedkommende må gå fra anvendelsen af robåde til motorbåde. Trods udgifterne ved en motorbåd bliver den enkelte fiskers indtjeningssevne større, idet hans produktionskapacitet bliver større, og navnlig er dette tilfældet, efterhånden som partsfiskeri, altså samfiskeri, vinder indpas. Ved hjælp af motorbåde kan fiskerne hurtigere nå til fiskepladserne, de skal færre gange frem og tilbage, og de bliver i højere grad uafhængige af fiskens tilfældige forekomststed, end når de er bundet af robådens aktionsradius. Samtidig kommer afstanden til fiskeindhandlingsstedet til at spille en mindre rolle.

Allerede ud fra disse betragtninger står den moderne indstillede fisker, der har motorbåd, overfor valget mellem at blive, hvor han bor – på en eller anden boplads eller et mindre udsted – eller at tage skridtet til flytning til en større plads. Afstanden til fangstpladsen spiller ikke samme rolle som i gamle dage. Andre forhold bliver afgørende. Og

Foto: Chr. Vibe

Egnen omkring Kap Farvel er kendetegnet af høje alpetinder, øde kløfter og stormomsuste forbjerger, hvor fangstmulighederne altid har været ringe.

det vil da vise sig, at anvendelsen af motorbåde i fiskeriet netop gør det hensigtsmæssigt, at fiskerne bor nær ved sådanne pladser, hvor reparationer og tilsyn med motorbåde kan foretages af sagkyndige. Men bådeværfter, ophalerbeddinger, motorreparationsværksteder m. v. kan ikke etableres overalt. Hertil er disse indretninger for kostbare i etablerings- og personalemæssig henseende. Ved flytning til større pladser opnår fiskeren samtidig fordelene ved lettere forsyning med reservedele og erhvervsredskaber af enhver art. Thi også disse forsyninger og de nødvendige lagre må både af økonomiske og personalemæssige grunde samles på forholdsvis få, større steder. Endvidere opnår fiskeren ligesom andre den lettere adgang til almindelige forbrugsindkøb (udhandling) fra de mere velassorterede butikker på større steder. Det er nu engang ikke muligt at etablere lige velforsynede udsalg på alle bosteder, hvadenten der er tale om Grønland eller andre dele af verden. Det vil til enhver tid være lettest på større pladser, og i virkeligheden kun muligt på disse, at yde den service og det vareudvalg, som kan bidrage til en forbedring af befolkningens sociale og kulturelle standard.

Heller ikke på sundhedsvæsenets område, hvadenten det gælder den egentlige kur og pleje for syge eller sygdomforebyggende foranstaltninger for vordende mødre og spædbørn o. lign., kan samfundet, så længe befolkningen bor så spredt, yde det, man sætter og må sætte som mål. Samfundet kan ikke placere læger eller forsvarligt uddannede sygeplejersker eller jordemødre, for ikke at tale om sundhedsplejersker, på ethvert lille sted. Helt bortset fra de økonomiske grænser for indsatsen på dette område, står vi overfor den hindring, at vi simpelthen ikke kan skaffe det personale, der i så fald ville være nødvendigt. Og hvis man med alle midler satte ind på uddannelse af personale, f. eks. indenfor sundhedsplejen, for at kunne dække behovet på alle mulige små steder, ville man i bedste fald opnå at fremelske en meget uharmonisk og uhensigtsmæssigt sammensat befolkning. Også her gælder det altså, at en samling af befolkningen er en betingelse for en nogenlunde tidssvarende samfundsmæssig betjening.

Hvad der er sagt om de sundhedsmæssige forhold, gælder i lige så høj grad indenfor skolevæsenet, ja, i virkeligheden for hele kulturarbejdet i videre forstand i Grønland. Det erkendes fra alle sider, at en forbedring af oplysningen ved bedre skoleforhold, velkvalificerede lærerkræfter og bl. a. rationel danskundervisning er en praktisk forudsætning for den grønlandske befolknings reelle ligestilling med Danmarks øvrige befolkning. Men en samling af befolkningen på større pladser vil være en betingelse for, at de påkrævede foranstaltninger på skolevæsenets område kan gennemføres. — Ganske tilsvarende betragtninger gør sig gældende med hensyn til goder som biblioteker, forsamlingshuse, fritidshjem, biografer m. m.

Udover foranstående skal i almindelighed nævnes, at der i retning af forenkling, personalebesparelse og billiggørelse vil være betydelige administrative fordele forbundet med ikke at skulle betjene mange, mindre pladser med lærerkræfter, butiksbestyrere eller depotforvaltere, jordemødre m. fl., for ikke at tale om det kommunale eller statslige personale, der varetager almindelige, administrative opgaver. Ikke alene vil man få arbejdskraft til rådighed på pladser, hvor arbejdskraften kan udnyttes mere effektivt end på de helt små pladser, men man vil spare mange rejser og transporter, som under de nuværende forhold skaber betydelige problemer.

III. Flytningsønsker

I det foregående er der gjort rede for fordelene ved eller behovet for en koncentrerung af befolkningen i Vestgrønland, idet der ses bort fra færeholderdistrikterne i den sydlige del af landet, hvor ikke ganske de samme synspunkter gør sig gældende.

Jeg vil nu gå over til at omtale de problemer, der er forbundet med at gennemføre sådanne flytninger i passende omfang.

Boplads-»vidyl« ved Frederiksdal lidt nord for Kap Farvel. Befolkningen lever endnu meget primitivt på disse afsidesliggende steder – og fangsten er for ringe, boligforholdene tilsvarende, alt sammen tilstande man gerne vil arbejde sig bort fra.

Indledningsvis må det slås fast for det første, at en sådan koncentration må være baseret på folks eget flytteønske, for det andet, at man må arbejde på forholdsvis langt sigt; det er ikke praktisk og menneskeligt muligt i en håndvending at gennemføre alle de omflytninger, som synes påkrævet.

Med hensyn til det første spørgsmål er det givet, at beboerne på de helt små pladser i ikke ringe omfang har fået øjnene op for de fordele, der er forbundet med at bo i de større bysamfund, og man har i de sidste 10-15 år kunnet konstatere en ganske tydelig bevægelse bort fra de små pladser. Antallet af beboede pladser i Vestgrønland er således allerede nu gået ned fra op mod 200 til ca. 150. Blandt de motiver, der har fået beboerne fra de mindre pladser til at flytte, vil vel i mange tilfælde være, at de har fundet erhvervsforholdene på de mindre pladser for ringe og regner med større muligheder for at deltage i det ofte ret indbringende fiskerierhverv ved de større pladser. Nogle har måske også hæftet sig ved de sundhedsmæssige og kulturelle, navnlig skolemæssige, goder, som byerne byder på, og atter andre har fundet de hyppigst ret sikre indtjeningsmuligheder som fastansatte eller lejede f. eks. ved handelens virksomheder tillokkende.

Imidlertid er der som nævnt stadig et meget betydeligt antal mindre pladser, hvis beboere ikke har villet opgive deres hjemsted, skønt de i mange tilfælde bor på steder med dårlige erhvervsforhold. Man må her regne med den naturlige frygt for endnu ringere muligheder på det nye sted og med de vanskeligheder, der er forbundet med at skaffe sig bolig. Man må også regne med faktorer, som måske nok er almenmenneskelige, men som alligevel synes i særlig grad at være typiske for grønlænderne. Grønlænderen er – måske på grund af det traditionelle fangererhverv – en udpræget individualist med et stærkt ønske om at søge egne veje, og han er stærkt bundet til den egn, hvor han er opvokset og føler sig hjemme, og hvor han er fortrolig med naturen og kender livsvilkårene.

Disse grundtræk i den grønlandske folkekarakter må man tage i betragtning, når der er tale om befolkningsflytninger i Grønland. Spørgsmålet har ganske vist været fremme, om man kunne tillade sig at gennemføre en folkeflytning ved tvang udfra den betragtning, at flytningen under alle omstændigheder var til befolkningens bedste. En sådan tvang har man dog fra grønlandsk side stedse modsat sig, og det kan iøvrigt siges, at den grønlandske administration aldrig har drømt om ved bestemt formulerede påbud at søge befolkningen flyttet. Diskussionen har udelukkende drejet sig om, hvorvidt statsadministrationen skal være nødt til at tage til efterretning, at en del af beboerne ved mange, mindre pladser ønsker at forblive på det sted, hvor de nu engang bor, og så stille de fornødne skolebygninger, lærerkræfter, depotbygninger m. m. til deres rådighed og give dem mulighed for at opføre nye huse med offentlig støtte på det sted, som de nu engang hænger ved.

På dette punkt har man fra det offentliges side haft principielle betænkeligheder, idet det syntes og synes uforsvarligt at udbygge pladser, som efter en objektiv bedømmelse ikke giver rimelige muligheder for befolkningens eksistens.

Hvis man ikke kan disponere over ubegrænsede midler til investeringer i Grønland – hvad man nu engang ikke kan – tvinges det offentlige til at træffe valg mellem de forskellige investeringsmuligheder, som på et givet tidspunkt kan komme i betragtning. Så kan problemet blive, om man f. eks. skal opføre et fiskehus, en skole og et par kateketboliger ved 3-4 mindre pladser, eller man skal anvende det tilsvarende beløb til en tiltrængt udvidelse af et sygehus, en skole eller en lagerbygning ved en by, hvis befolkningstal kræver en sådan udvidelse. Hvis man nægter beboerne på de mindre pladser de nævnte goder til fordel for et større bysamfund, vil bopladsbefolkningen ofte opfatte dette som et forsøg på at tvinge dem bort fra deres hjemstavn; men hverken kommunalbestyrelserne eller landsrådet i Grønland eller statsministeriet kan komme uden om, at der ved indsats af materiel og personel må træffes et valg mellem den naturlige respekt overfor traditioner og hjemstavnsfølelse på den ene side og økonomiske og erhvervsmæssige betragtninger på den anden.

IV. De første befolkningsflytninger

I tre tilfælde i de senere år har egentlige befolkningsflytninger været gennemført.

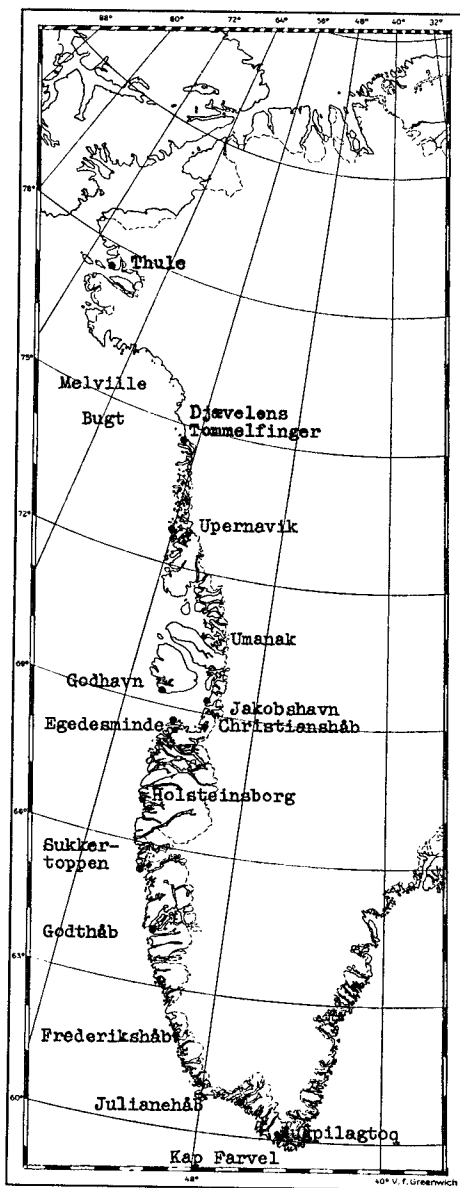
Det første, mindre forsøg, der fandt sted i krigsårene, faldt tilsyneladende ikke helt heldigt ud, idet det vist stort set ikke endnu er lykkedes alle tilflytterne at komme rigtigt igang på de nye steder. Muligt har man dengang ikke taget i betragtning, hvor nødvendigt det er, at tilflytningsforholdene er lagt til rette inden flytningen, og at tilflytningsstederne er indrettet på at modtage tilflytteren og hjælpe dem i vej.

Det andet forsøg synes mere vellykket. Det drejede sig ligesom det første om flytning fra en boplads (Nuk) i den sydligste del af Grønland ved Kap Farvel, hvor befolkningen gennem en årrække havde haft vanskeligt ved at skaffe sig det fornødne til livets opretholdelse ved sælfangst og fiskeri.

Flytningen blev gennemført, efter at der af det offentlige var opført huse til udleje på mere egnede pladser, bl. a. Narssaq, hvor fåreslagtinger finder sted, og en ny, stor hermetikfabrik er opført, ligesom der af det offentlige blev ydet støtte til flytningens gennemførelse og til dækning af de flyttendes livsforhold, indtil de kunne skaffe sig et erhverv på deres nye hjemsted. Denne flytning omfattede ca. 40 mennesker.

X Det tredje, større flytningsforsøg er under iværksættelse for tiden. Det var ventet gennemført i løbet af efteråret 1953, men børnelammelsesepidemien i det største tilflytningsområde (Jakobshavn og Christianshåb kommuner) nødvendiggjorde udsættelse af den endelige flytning til forsommeren 1954.

Fraflytningsområdet er Upernavik distrikt og fortrinsvis den nordligste del (Kuvdlorssuaq, også kaldet Djævelens Tommelfinger), hvor livsvilkårene er så barske, at kun

Kortet viser beliggenheder af de pladser
– Augpilagtoq og Djævelens Tommelfinger –
hvorfra folkeflytning forberedes.

den virkelig dygtige og energiske fanger kan eksistere. I et vist omfang var her hos befolkningen selv opstået ønske om flytning til egne, hvor der var større mulighed for at drive erhverv og eksistere. De pågældende kunne imidlertid ikke selv bekoste flytningen eller skaffe sig boliger på et andet sted, og man måtte derfor se hen til en organiseret flytning.

Disse forudsætninger for gennemførelsen af flytninger fra Upernavik norddistrikt blev opfyldt ved indsats fortrinsvis fra statens side. Nye boliger er blevet opført i Jakobs-havn-området, Christianshåb-området og i Sukkertoppen. Finansieringen af udgifterne ved boligbyggeriet er sket gennem den almindelige bevilling til støtte af boligbyggeri i Grønland. – Tilflytterne har herefter mulighed for uden nogen udbetaling, men med lån og tilskud fra staten at overtage de huse, de skal flytte ind i, eller at leje husene.

Flytningerne fra Upernavik distrikt og sydpå antages at nedbringe distriktets befolkningsmængde fra ca. 1440 til ca. 1300. Ialt 21 familier har da forladt Upernavik-området.

Karakteristisk for Upernavik-ordningen er, at man samtidig har søgt gennemført en sydflytning af visse beboere og en sammenflytning til større, lokale pladser af andre, således at foreløbig to små bopladser er helt nedlagt, og flere forventes nedlagt i de kommende år, medens en vis rationalisering og forbedring af forholdene er blevet indført på en enkelt af de pladser, hvorfra flytning iøvrigt har fundet sted i et vist omfang. På dette sted (Kuvdlorssuaq) har man søgt forbedring af boligforholdene for de resterende beboere, bedre ind- og udhandlingsforhold og bedre skoleforhold. Disse foranstaltninger blev ikke iværksat, fordi myndighederne nærer noget ønske om opretholdelse af stedet, men fordi man regner med, at en højnelse af livsvilkårene og etablering af mulighed for bedre undervisning og udbredelse af kendskab til forholdene andre steder vil bevirke, at en frivillig fraflytning fra stedet og endelig nedlæggelse af dette bliver resultatet ad åre.

Flytningen fra Upernavik-området er iøvrigt karakteriseret af, at størstedelen af de fraflyttede familier eller personer på grund af alder, sundhedsforhold, eller fordi familieforsørger savnes, har været mindre egnede til at opretholde tilværelsen i Upernavik-området og særlig i den nordligste del af dette. Kun forholdsvis få virkelig arbejdsdygtige og selvstændige fangere har anset det for rigtigt på indeværende tidspunkt at gøre skridt til flytning fra deres tidligere bosteder.

V. Principielle overvejelser vedr. befolkningsflytningerne i Grønland

I grønlandskommissionens betænkning blev nødvendigheden af en samling af befolkningen i Grønland på færre, større pladser slået fast med stor styrke. Man var klar

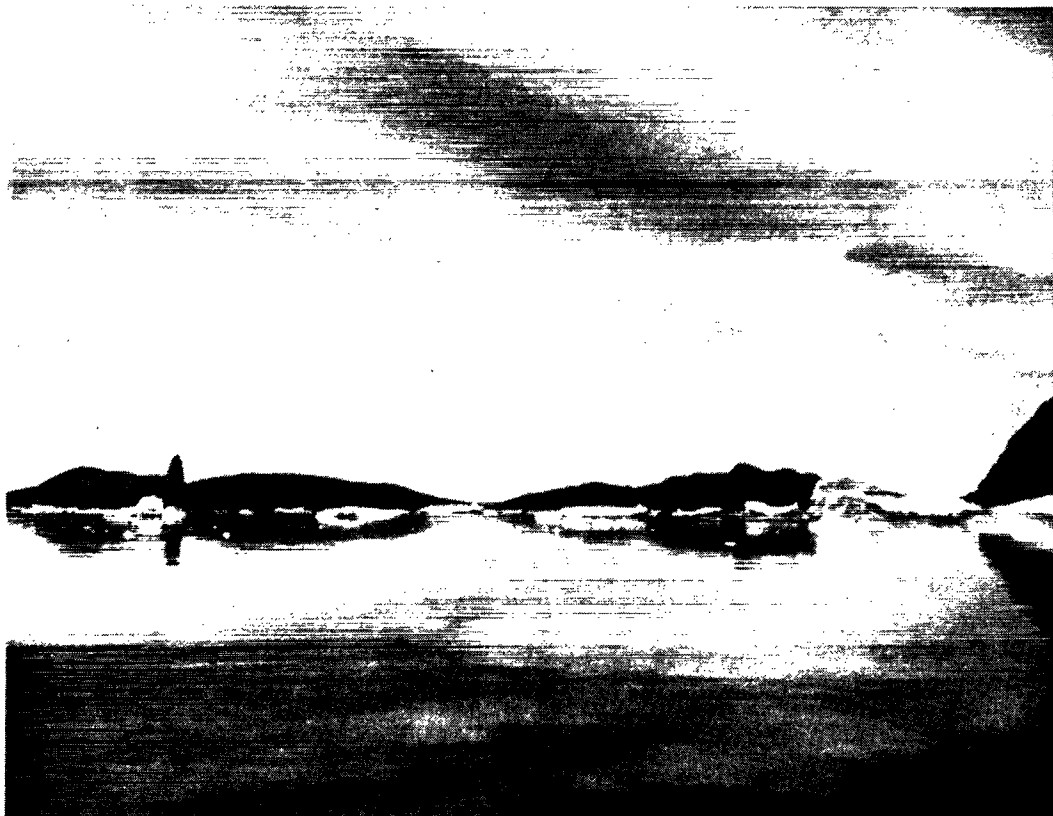

Foto: Chr. Vibe

Ved Djævelens Tommelfinger kan der periodevis være udmærkede fangstmuligheder, hvorfor stedet har været boplads for mange dygtige fangere, men desværre kendes også til lange misfangstperioder med sult og elendighed, der har gjort tilværelsen heroppe i Melvillebugten utryg.

over, at en gennemførelse af flytningerne måtte forudsætte konkrete overvejelser i de enkelte tilfælde, men slog fast, at man i hvert fald måtte bestræbe sig på såvidt muligt at gennemføre fraflytning og forsåvidt nedlæggelse af hele Upernavik og Umanak distrikt. Man anså det for udelukket, at samfundet i disse områder kunne sikre beboerne en tilværelse, der svarede til de vilkår, for hvis indførelse grønlandskommissionen gik ind i overensstemmelse med de menneskebehov, der ansås for naturlige efter en moderne opfattelse.

Grønlandskommissionen gik endvidere ind for rømning af bopladsen Nuk og udstedet Augpilagtoq i den sydligste del af Grønland nær Kap Farvel.

Efter grønlandslovenes vedtagelse har spørgsmålet været indgående drøftet såvel i landsrådet som i statsministeriet og Den kgl. grønlandske Handel.

Statsministeriet lagde vægt på, at man snarest gik i gang med rømning af den nord-

ligste del af Upernavik distriktet, altså Kuvdlorssuaq-området, samt af Nuk og Augpilagtoq.

Som nævnt blev Nuk nedlagt og flytningen gennemført tilsyneladende med held.

Landsrådet var ikke ganske indstillet på at følge ministeriets ønsker med hensyn til Upernavik norddistrikt og Augpilagtoq.

På samlingen i 1952 udtalte landsrådet, at rådet var enigt i koncentreringstanken, men at man fandt det for tidligt at søge iværksat virkelig store befolkningsflytninger. Landsrådet fandt, at man indledningsvis skulle iværksætte en lokal samling af befolkningen i de forskellige distrikter og samtidig gennemføre den nødvendige midlertidige eller varige rationalisering af de således opståede, noget større bosteder. På denne måde ville man ved bedre undervisning m. v. opnå mulighed for at bibringe befolkningen større kundskaber og kendskab til den øvrige del af landet og verden og for at gøre den mere indstillet på moderne livsvilkår og erhvervsmetoder.

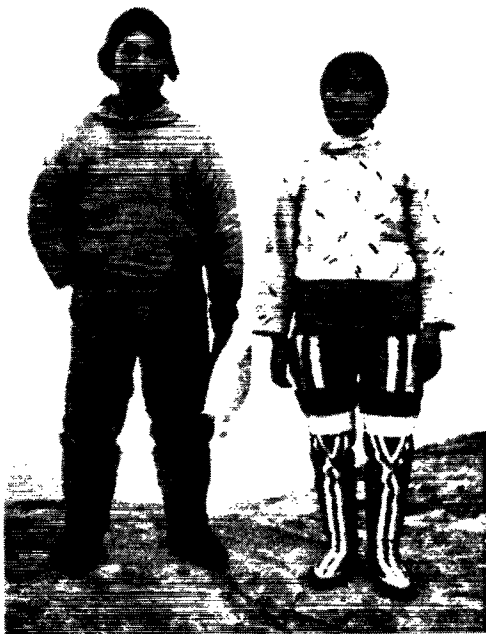
Landsrådet lagde i sine overvejelser vægt på, at antallet af små bosteder i Grønland er så stort, at der er al mulig grund til hurtigst muligt at få sammenrykket de mange små bosteder til større, samlede bosteder, og at det ville være administrativt forholdsvis lettere hurtigt at gennemføre disse lokale, mindre flytninger end de større flytninger til helt andre områder, fordi folk, der foretager lokalflytninger, fuldtud kender både levevilkårene og de mennesker, de kommer til at flytte sammen med. Landsrådet gik iøvrigt ind for, at staten skulle muliggøre, at alle fra de nordlige distrikter, hvis de ønskede det, kunne fraflytte disse snarest muligt, idet staten skulle være behjælpelig med fraflytningen og tilvejebringelsen af erhvervsmuligheder, boliger m. m. på egnede steder.

Særlig for Upernavik norddistrikts vedkommende mente landsrådet, at man burde gå lemfældigere frem, end statsministeriet umiddelbart anså det for hensigtsmæssigt, og landsrådet lagde i denne forbindelse vægt på, at netop Upernavik norddistrikt syntes at være den økonomisk og sundhedsmæssigt bedste del af Upernavik distrikt, og at det derfor måske ikke var helt rigtigt netop at begynde her, skønt distriktet ligger så nordligt og fjernt fra alfarvej, som tilfældet er. Landsrådet anbefalede, at i hvert fald de samfundsmæssigt svagere elementer, særlig i Kuvdlorssuaq-området, men iøvrigt også i den øvrige del af Upernavik distrikt, blev hjulpet til flytning. For at hindre omvæltningen i livsforholdene ved en definitiv sydflytning for nogle gamle mennesker vedtog landsrådet at opføre et alderdomshjem i Upernavik.

Som det fremgår af det foregående afsnit, er flytningen her med statsministeriets billigelse gennemført i det væsentlige i overensstemmelse med de i landsrådet fremsatte synspunkter.

Med hensyn til statsministeriets ønske om rømning af Augpilagtoq i den sydlige del af Vestgrønland, var og er meningerne stadig delte.

Det er en kendsgerning, at bolig- og undervisnings-, ind- og udhandlingsforholdene

Fangerpar med børn fra Djævelens Tommelfinger. Melvillebugtens dystre alvor synes at have sat sit spor i de smiløse ansigter.

i Augpilagtoq er meget vanskelige i øjeblikket, og at man nødvendigvis enten må hjælpe befolkningen til at fraflytte stedet eller foretage en ikke ubetydelig investering i form af boliger, butik, funktionærboliger, skole, etc., for at befolkningen kan få en rimelig tilværelse.

Befolkningen i Augpilagtoq synes ikke tilbøjelig til at fraflytte stedet, hvad enten grunden er den, at den føler sig traditionsmæssigt bundet til stedet, eller at den ikke finder, at erhvervsforholdene ser bedre ud andre steder.

For at muliggøre frivillig flytning fra Augpilagtoq har staten ladet opføre et antal boliger i Narssaq, hvor som nævnt den store hermetikfabrik ligger. Statsministeriet har derimod ikke anset det for muligt at gennemføre offentlige anlægsarbejder i Augpilagtoq på et tidspunkt, hvor staten er hårdt engageret med gennemførelsen af nødvendigt byggeri i de centrale byer og områder. Det er derfor bestemt, at lån og tilskud til privat boligbyggeri ikke må ydes i Augpilagtoq, fordi en sådan boligstøtte må antages at modvirke frivillig fraflytning, og gennemførelse af byggeriet iøvrigt vil betyde tab såvel for de private som for det offentlige, hvis stedet alligevel viser sig ude af stand til at klare sig.

VI. Muligheden for befolkningsflytninger idag

Situationen med hensyn til befolkningsflytningerne i Grønland i almindelighed synes nu at være følgende:

Alle er klar over den principielle nødvendighed af, at befolkningen samles på større egnede pladser, således at mange, små pladser samtidig nedlægges.

Staten er indstillet på at tage sig af transporterne, medens landsrådet har bevilget beløb til udbetaling af hjælp i overgangstiden til de familier, der fraflytter mindre egnede steder og flytter til større pladser.

Økonomisk mulighed for opførelse af passende boliger er skabt ved gennemførelsen af den nye boligstøtteordning, der efter sine vilkår synes temmelig enestående, idet lånene kan beløbe sig til 100 % af udgifterne ved boligbyggeriet, og således at staten i hvert fald for tiden dækker halvdelen eller mere af rente- og afdragsbyrden.

Økonomisk mulighed for etablering af erhvervsvirksomheder (f. eks. ved anskaffelse af både, fiskeredskaber etc.) er tilvejebragt ved en særdeles gunstig erhvervslåneordning.

Betingelserne for en fuldstændig omlægning af bosættelsesforholdene i Grønland skulle altså være til stede. Det er imidlertid et spørgsmål, om det offentlige i øjeblikket har gjort tilstrækkelige forarbejder til aktivt og ærligt at medvirke til, at folk flytter fra deres tidligere bosteder. (Det er her ikke tale om de af landsrådet påpegede hensigtsmæssige, lokale sammenflytninger, men om distriktsrømninger og flytning til fremmede egne).

Landsrådet vedtog under sine drøftelser af spørgsmålet i samlingen 1953, at før man gik videre med spørgsmålet om større flytninger, måtte man søge nøje at fastslå, hvilke steder der må anses for uegnede som bosteder og altså modne til nedlæggelse, og hvilke steder der er egnede til tilflytning. Landsrådet nedsatte et udvalg, der specielt skulle undersøge disse spørgsmål. Resultatet af disse undersøgelser vil forhåbentlig blive, at man nogenlunde klart kan finde ud af, hvor en samfundsmæssig udbygning bør finde sted.

Men dermed er sagen ikke i orden. Før tilflytning kan ske, må nødvendige boliger være bygget, helst efter forudgående fornuftig planlægning af byudviklingen de pågældende steder; skoler, sygehuse, kirker og det administrative apparat må være rede til at modtage den større tilflytning såvel som vandforsyning, vejanlæg, butiksf forhold etc.

Nu må det erkendes, at myndighederne har en umiddelbar fornemmelse af, hvilke større steder der er egnede, bl. a. i erhvervsmæssig henseende, til at modtage tilflyttere. For at begynde nordfra kan jeg nævne Jakobshavn-området, derunder udstedet Rodebay, Christianshåb (specielt af hensyn til den derværende rejefabrik) med udstedet Klaushavn, måske Holsteinsborg, Godthåb, Julianehåb, Narssaq og Nanortalik.

Men er nu forholdene de pågældende steder virkelig egnede til at modtage tilflyttere?

Jakobshavn-området anses for særligt egnet til tilflytning nordfra, fordi området

Foto: Chr. Vibe

To raske gutter fra Ritenbenk. Gode kår under opvæksten bidrager meget til at give ungdommen livsmod, frimodighed og trang til foretagsomhed, mens det modsatte let gør en befolkning sløv og ligegyldig overfor ethvert fremskridt.

erhvervsmæssigt er baseret på såvel gammeldags fangst som moderne fiskeri. Noget lignende gør sig gældende for Christianshåb-området, men begge steder har udviklingen, derunder den allerede skete tilflytning, bevirket, at f. eks. skole- og sygehusforhold, for ikke at tale om det almindelige administrative apparat, allerede nu er utilstrækkeligt. Rytmen i anlægsvirksomheden og begrænsningen af de årlige bevillinger

hertil har medført, at udbygning i de nævnte henseender ikke i de første år kan forventes på disse steder. Konsekvensen må være, at en organiseret flytning i større stil til disse steder ikke kan eller bør søges gennemført i de nærmest kommende år.

Tilsvarende synspunkter gør sig gældende i Holsteinsborg, hvor bl. a. det planlagte skole- og sygehusbyggeri endnu kun er på begyndelsesstadiet.

Godthåb, der på grund af sin placering og forholdsvis gode byggeforhold må anses for velegnet til tilflytning, savner endnu den nødvendige udbygning, bl. a. af skolevæsenet, ligesom en rationel planlægning af byen endnu ikke har fundet sted. Endvidere mangler Godthåb en forsvarlig fiskerihavn samt fyldestgørende fiskerianlæg etc., hvilket efter min mening udelukker, at man idag kan eller bør opfordre folk til tilflytning til Godthåb. Ikke mindst mangelen på forsvarlige havneforhold finder jeg indtil videre afgørende. I denne forbindelse kan det nævnes, at et betydeligt antal fiskerbåde gik tabt eller blev ødelagt i Godthåb under denne vinters voldsomme is- og vejrforhold.

Narssaq anses i almindelighed ikke for noget udpræget godt sted for fiskere, endsize for fangere. Folk fra andre egne er ikke særlig indstillet på at flytte til Narssaq for at blive fabriksarbejdere, og iøvrigt må det vel anses for begrænset, i hvilket omfang fabrikken kan optage flere tilflyttere. I landsrådet gik man i 1953 stærkt imod yderligere opfordring til større tilflytninger til Narssaq.

Julianehåbs udbygning forudsætter betydelige forarbejder, bl. a. større vejanlæg. De nu praktisk anvendelige byggegrunde er i det væsentlige benyttet.

Nanortaliks fremtidsmuligheder er ret omtvistede. Selve byen anses ikke for at være et særligt velegnet sted for fiskere, men der er god plads til udbygning, og der synes med indsats af moderne fiskerimateriel at være basis for fiskeri. Men forberedt til større udbygning kan stedet ikke siges at være i øjeblikket.

Betragtninger som disse må – uanset det principielt ønskelige i en samling af befolkningen – utvivlsomt bevirke, at man i de nærmest kommende år vil være nødsaget til at gå langsomt frem og måske i første række lægge an på den af landsrådet foreslåede fremgangsmåde, altså foreløbig lokal sammenflytning på steder, der allerede nu kan anses for egnede bosteder.

De vanskeligheder, vi kæmper med i øjeblikket, betyder imidlertid ikke, at man kan eller bør opgive planer om større befolkningsflytninger.

Uden en væsentlig koncentrering af befolkningen i Vestgrønland vil den ved nyordningen tilsigtede udbygning af landet næppe kunne gennemføres.